

Livan mədəniyyəti vahid dominant mədəniyyətin olmaması ilə xarakterizə olunur. Livanın infrastrukturunu və çoxmillətli olması təhsil də daxil olmaqla bir çox sahədə fundamental problemlər yaradır. Bu subkulturalar daxilində etnik, dini və siyasi komponentlər elə bir şəkildə iç-içədir ki, etnik identifikasiya linqvistik kimlik, siyasi və dini mənsubiyyət ilə əlaqələndirilir. Buradakı multikultural tədqiqatlar qərb liberal-dünyəvi ideologiyaları əsas götürən yazıçılar tərəfindən hazırlanır [3, s.92].

Ümumilikdə qeyd etmək olar ki, Qərb mədəniyyətlərində multikulturalizmin tərfi ilə şərq mədəniyyətlərindəki tərif arasında fərq vardır. Qərbdə multikulturalizm termininin istifadəsi çox vaxt etnik azlıqlara, dini və irqi fərqlərə, əcnəbi tələbələrə, çətin və ya istedadlı tələbələrə aid edilir.

Ədəbiyyat:

1. Eray Demirçelik. Eğitimde çokkültürlülük. 140 s. <https://iksadyayinevi.com/>
2. Halah Ahmed Alismail. Multicultural Education: Teachers' Perceptions and Preparation. Journal of Education and Practice. Vol.7, No.11, 2016. 8 p. www.iiste.org
3. Linda Akl. The Implications of Lebanese Cultural Complexities for Education. 23 p. <https://www.um.edu.mt/>
4. Nahla M.Moussa, Moustafa M.Abdelmawla, Jihad Mousa. Promoting Multicultural Education in the Middle East: Perception and Practice. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. Vol.22, No. 11, pp. 303-320, November 2023 <https://www.researchgate.net/>

Maçanova Cavahir* *Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şamaxı filiali

ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN TƏHSİLƏ QAYĞISI

Açar sözlər: *təhsil, multikulturalizm, tolerantlıq, ideologiya*

Key words: *education, multiculturalism, tolerance, ideology*

Ключевые слова : *образование, мультикультурализм, толерантность, идеология*

XX əsrdə Azərbaycanın böyük nailiyyətləri içərisində təhsil elm və mədəniyyət sahəsində əsl sıçaryış, böyük intibah dövrü olduğu danılmaz həqiqətdir. Bu tarixi həqiqətdir ki, bu gün dünya sivilizasiyanın tam cavab verən milli təhsilimizin, elimimizin, mədəniyyətimizin inkişafında Azərbaycan rəhbərlik missiyasını əsrin ən çətin dövründə uğurla yeni minilliyə daşıyan möhtərəm cənab Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır. Bəllidir ki, Azərbaycan Respublikasının sosial- iqtisadi və mədəni inkişafında son 33 ili xüsusi mərhələ təşkil edir. Dünya fəlsəfi və elmi fikir tarixində cəmiyyətin inkişafında, milli tərəqqi və sivilizasiyada tarixi şəxsiyyətin rolu həmişə yüksək qiymətləndirilmiş, ayrı-ayrı millət və xalqların mədəni yüksəlişində, dövlətin möhkəmlənməsində böyük şəxsiyyətlərin, ümummilli liderlərin aparıcı mövqeyi əsas amillərdən biri kimi təsdiqlənmişdir. Bu gün sürətlə dünya birliyinə inteqrasiya olunan müstəqil Azərbaycan dövləti, onun zəngin mədəni irsi və sivil intellektual potensiala malik olan xalqının çağdaş milli tarixinin son bir qərinəsi Heydər Əliyevin milli mənafeyi hər şeydən uca tutan, millət və Vətən sevgisindən qaynaqlanan titanik fəaliyyəti ilə, Azərbaycanın müasir tarixi, keçən əsrin taleyüklü illəri onun adı ilə bağlıdır.

Dünyada sürətlə dəyişən, bir-birini əvəzləyən reallıqlar fonunda bəzən gözləmədiyimiz hadisələrlə, faktlarla üz-üzə qalır, baş vermiş gerçəkliklərin təhlilini sona çatdırmadan yeniləri ilə üzləşirik. Lakin istənilən halda yeni dünya nizamı üçün alternativli olmayan bir reallıq vardır ki, onu nəzərə almadan proseslərin arzu olunan məcraya yönəldilməsi mümkünsüz görünür. Bu, multikulturalizm məfkurəsi, onun cəmiyyətdə təcəssüm olunması tələbidir. Sözü- gedən bu sadə həqiqəti nəzərə almadan ümumdünya məkanında qarşılıqlı razılığa, ədalətli tarazlığa nail olmaq çətindir.

Demokratik, dünyəvi, hüquqi dövlət olan Azərbaycan bütün dünya ölkələri ilə sülh və əməkdaşlıq şəraitində yaşamağa can atır. Xalqımız ta qədimdən əmin-amanlığı yüksək qiymətləndirmiş, öz qonşuları ilə mehriban münasibətlər yaratmış, onların uğurlarına sevinmiş, dərdlərinə şərik olmuşdur. Tolerantlıq, başqa xalqların mədəniyyətinə, adət-ənənəsinə hörmətlə yanaşmaq min illər boyu azərbaycanlı məfkurəsinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Azərbaycanlılar istər ölkə daxilində, istərsə də

onun hüduqlarından kənarda yaşayan xalqlara ehtiramla yanaşmışlar. Təsədüfi deyildir ki, müasir Azərbaycan cəmiyyətində, onun mənəvi dəyərlər silsiləsində dini dözümlülük, tolerantlıq, multikulturalizm ənənələri mühüm yer tutur. Azərbaycanda multikulturalizm dövlət siyasəti səviyyəsində son illərdə formalaşmışdır. Lakin multikultural dəyərlərin ölkəmizdə, milli şüurumuzda qədim tarixi vardır. Hələ eramızdan əvvəlki dövrlərdə Manna, Midiya, Atropatena, Qafqaz Albaniyası kimi ölkələrdə milli adət-ənənələrlə yanaşı, qonşu xalqların mədəni və mənəvi dəyərlərinə də hörmətlə yanaşılmışdır. Qədim midiyalılar yaxın-uzaq ellərdən od məbədgahlarına ziyarətə gələn zəvvarlara ehtiram nümayiş etdirmiş, onların rahatlığı, təhlükəsizliyi üçün nə lazımsa etmişlər. Eyni sözləri Qafqaz Albaniyası haqqında da söyləmək olar. Antik müəlliflər Qafqaz Albaniyası əhalisinin qəhrəmanlığı, mərdliyi ilə bərabər, qonaqpərvərliyini, digər xalqların nümayəndələri ilə mehriban davrandıqlarını qeyd etmişlər. Dar gündə albanlar birləşərək yadelli düşmənlərə qarşı mübarizə apardıqları kimi, xoş gündə də öz sevinclərini, ruzi-bərəkətini qonşularından əsirgəməmişlər. Qədim yerli tayfaların qan yaddaşından süzülüb gələn bu nəcib keyfiyyətlər sonralar azərbaycanlıların milli təfəkkür tərzinə çevrilmiş, nəsillərdən nəsillərə keçərək şüurumuzda möhkəmlənmişdir. Cavanşir, Babək, Koroğlu, Nəbi, Kərəm kimi el qəhrəmanlarının digər millətlərin nümayəndələri ilə mehriban münasibətləri, dostluğu, onlardan özünə yoldaş, sırdaş, silahdaş seçməsi tarixi mənbələrdə, folklor nümunələrində qorunub saxlanmışdır. Koroğlunun güvənib özünə arxa-dayaq sandığı dəlilləri, yaxınları içində azərbaycanlılarla yanaşı türk, kürd, gürcü və başqa millətlərin nümayəndələrinin olduğu bəllidir. Onların müxtəlif millətlərdən olması dost münasibətlərə əsla xələl gətirməmiş, əksinə Koroğlunun şöhrətini daha da artırmışdır. Bu kimi misalların sayını istənilən qədər çoxaltmaq olar.

Bütün həyatını Vətəninə, canından artıq sevdiyi millətinə həsr etmiş Ulu Öndər Heydər Əliyev xalqının bu tükənməz bu sevgisini özünün vətənə olan sevgisi ilə qazanaraq, hələ sağlığında ikən canlı əfsanəyə çevrilmişdir

Zaman keçdikcə Heydər Əliyev dühasının əzəməti, Onun böyüklüyü, Azərbaycan xalqı və müstəqil dövlətçiliyimiz üçün göstərdiyi misilsiz, təkrar olunmaz xidmətləri daha aydın və qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Heydər Əliyev təkcə Azərbaycan xalqının deyil, bütövlükdə müsəlman-türk dünyasının bu günədək gəlmiş-geçmiş görkəmli Öndərlərindən biridir.

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycana uzunmüddətli rəhbərliyinin ən mühüm göstəricisi Respublikada azərbaycançılıq məfkurəsinin və milli ruhun hədsiz yüksəlişi, milli özünüdərkən keçmişin bütün buxovlarından azad olması, xalqın tarixi yadaşının özünə qaytarılması kimi fundamental prinsiplər əsasında milli dövlətçilik arzularının və hisslərin güclənməsinə, real siyasi amilə çevrilməsinə nail olmuşdur. Ulu Öndərin keçən əsrin 60- cı illərin axırlarında siyasi hakimiyyətə gəlişi, Azərbaycanın tərəqqiyə dönüşü, cəmiyyətin keyfiyyətçə irəliyə, milli öznüdərkə, milli özünəqayıdışa və dönüşün başlanğıcı oldu. Milli ruhun inkişafına, milli özünüdərkən və milli qürurun yüksəlməsinə səbəb oldu.

Ulu Öndərin o illəri xatırlayaraq deyirdi ki, XX əsrdə Azərbaycan xalqının ən böyük nəliyyətlərindən biri elmin, təhsilin sürətlə inkişaf etməsidir. 1920-ci ildən 1991-ci ilə qədər Azərbaycanın həyatında xüsusi bir dövr olmuşdur. Azərbaycan müstəqil olmamışdır, ancaq Azərbaycan xalqı böyük inkişaf yolu keçmişdir. Həmin illərdə, daha doğrusu, Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin ilk mərhələsində Azərbaycanın şəhər, kənd və qəsəbələrində 770-ə qədər məktəb binası istifadəyə verilmiş, respublikada ali məktəblərin sayı 12-dən 17-ə, burda təhsil alan tələbələrin sayı isə 70 mindən 100 minə çatdırılmışdı.

Azərbaycanlı mentalitetinə xas olan multikultural təfəkkür nişanələri ədəbiyyat və incəsənətdə xüsusilə çoxdur. Folklorla yanaşı istər klassik poeziyada, istərsə də çağdaş ədəbi əsərlərdə bu barədə çoxsaylı nümunələrə rast gəlirik. Böyük Nizaminin “Xəmsə”sinə daxil olan poemalarda müxtəlif millətlərin nümayəndələrindən söhbət açılır, həm də onlar adi surətlər kimi yox, süjet xəttinin inkişafında mühüm rol oynayan qəhrəmanlar kimi səciyyələndirilir. Şairin yaradıcılığında türk, iranlı, ərəb, hind, həbəş və başqa millətlərin nümayəndələri təsvir olunur. “Yeddi gözəl” poemasında müxtəlif millətləri təmsil edən qızların dolğun bədii surətlərini yaratmaqla humanist təfəkkürlü şair milli xarakteri zəriflik, nəciblik, gözəllik kimi əxlaqi-etik və estetik kateqoriyalarla zənginləşdirmişdir

Bəllidir ki, multikulturalizm ideyalarının yayılmasında təhsilin böyük əhəmiyyəti vardır. Bu gün Azərbaycan ali təhsilində multikulturalizmin əsaslarının tədrisinə böyük diqqət yetirilir. Bu da təbiidir, çünki dövlət siyasətinə çevrilmiş multikulturalizmin gələcəyin qurucuları olan gənclər tərəfindən

öyrənməsi vacibdir. Multikulturalizm hansısa bir ötəri, müəyyən il çərçivəsində gerçəkləşdirilən, kampaniya xarakterli tədbir deyil. Multikulturalizm ictimai, mədəni və sosial tərəqqidə Azərbaycan modelinin mühüm tərkib hissəsi, onun baza elementidir. Bu model bütün dünyanın diqqətini cəlb etməklə ölkələr və xalqlar arasında qarşılıqlı etimadın inkişafı üçün nə etmək lazım gəldiyini Azərbaycan Respublikası nümunəsində bariz şəkildə göstərir. Artıq bu gün cəmiyyətimizin hərəkətverici qüvvəsi olan gənclərin bu ruhda tərbiyə edilməsi dövlət siyasətinin gələcəkdə də uğurla inkişaf edəcəyinə təminat verir. Bütün bunlar göstərir ki müstəqil, yeni Azərbaycan dövlətçiliyimizin memarı və qurucusu olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ulu öndərimizin Heydər Əliyevin zəngin yaradıcılıq irsində milli tərbiyə və təhsil nəzəriyyəsi, təhsilin məzmunu və milli ideologiyası konsepsiyası, milli ideologiya komponentlərinin təhsil müəssisələrində tədrisi, öyrənilməsi, təhsilin üstün inkişaf strategiyası, milli tərəqqi və dirçəlişdə, milli oyanış və milli özünüdərk proseslərində təhsilin roluna dair çox dəyərli fikirləri vardır.

İllər keçdikcə Heydər Əliyevin böyüklüyü daha da aydın görünəcək. Bu gün əldə etdiyimiz tarixi zəfərimizdən sonra dönüb bizi bu zəfərə gətirən yola baxdıqda görürük ki, bu yol elə Heydər Əliyev yoludur. Hazırda xalqımız milli hesabat verərkən əldə etdiyimiz tarixi uğurların təməlinə vaxtilə Heydər Əliyevin aldığı tarixi uğurların qalib xalqa çevrilməyimizin, ərazi bütövlüyümüzü bərpa etdiyimizin təməlinə Heydər Əliyevin aldığı strateji qərarların olduğunu görür. Yüz il bundan sonra da bu dəyişmiyəcək, yüz ildən sonra da dövlətçilik tariximizin bu mühüm kritik mərhələsini təhlil edənlər eyni qənaətə gələcəklər. Heydər Əliyev zirvəsi hər zaman aydın və parlaq görünəcək.

Ədəbiyyat:

1. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı, "Təhsil" 2002, 580 seh.
2. <https://525.az/news/76650-tehsilde-multikulturalizm-gunun-nebzi-zamanin-telebi>
3. https://www.anl.az/down/meqale/baki_xeber/2016/may/492398.htm

Qasımova Maya
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

İBTİDAİ SİNİF ŞAĞIRDLƏRİNİN MULTİKULTURAL RUHDA TƏRBİYƏ OLUNMASI

Açar sözlər: *multikulturalizm, ibtidai sinif şagirdləri, təhsil, tərbiyə, tolerantlıq*

Keywords: *multiculturalism, primary school students, education, upbringing, tolerance*

Ключевые слова: *мультикультурализм, ученики начальной школы, образование, воспитание, толерантность*

Multikulturalizm – fərqli mədəniyyətlərin bir arada yaşadığı cəmiyyəti təbliğ və təmin edən anlam, müxtəlif millətlərə və məzhəblərə məxsus insanların inkişaf və harmoniyasına yönəldilmiş tolerantlıq təcəssümüdür. Multikultural cəmiyyətin əsas prinsipi və siyasi məqsədi müxtəlif dünyagörüşünə, fərqli etnik mənsubiyyətə, fərqli dini inanc və ünsiyyət dilinə sahib insanların qarşılıqlı hörmət, anlaşma, dostluq və əməkdaşlıq şəraitində birgəyaşayışını bərqərar etməkdir. Belə cəmiyyətdə digər mədəniyyət nümayəndələri öz adət-ənənələrindən imtina etməyə məcbur edilmir, əksinə, qarşılıqlı şəkildə mədəni dəyərlərin, ənənələrin öyrənilməsinə, mədəniyyətlərarası dialoqa təşviq edilirilər.

Azərbaycan dünyada multikultural dəyərləri qoruyan, təbliğ və inkişaf etdirən bir ölkə kimi tanınır. Ölkəmizdə tarixi ənənəyə söykənən çoxəsrlik tolerantlıq mühiti təşəkkül tapmışdır. Belə ki, Azərbaycanda bir çox xalqların nümayəndələri heç bir təzyiqə məruz qalmadan, hüquqları qorunaraq, azad və fərvan yaşayır. Onların bir çoxu doğma dillərində fəaliyyət göstərən məktəblərdə təhsil alırlar.

Müxtəlif dil və dinlərə mənsub olan xalqların sülh şəraitində yaşamasını təmin etmək dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olaraq, böyüməkdə olan gənc nəslin tərbiyəsində xüsusi rola malik təhsil sisteminin və təhsil işçilərinin üzərinə də böyük məsuliyyət qoyur. Mühəribələrin, etnik, irqi, dini və mədəni ayrı-seçkiliyin hökm sürdüyü qeyri-stabil dünyada multikultural dəyərləri, qarşılıqlı hörmətə əsaslanan münasibətləri özündə ehtiva edən bir cəmiyyət qurucusunu tərbiyə etmək təhsil sisteminin qarşısında duran aktual vəzifələrindəndir.